

Koulu nuorten kokemana – etnografia eriarvoisuuden esille tuojana

Mira Huusko

Kosunen, Sonja, Juonen, Sara, Huilla, Heidi & Peltola, Marja. (Toim.). (2024). *Koulu ja eriarvoisuus*. Gaudeamus. 280 sivua.

Katsoin kesällä lasteni kanssa Yle Areenasta Sori siitä -draamasarjaa (Räsänen, 2024). Sarjassa 13-vuotias Senja muuttaa uudelle paikkakunnalle ja tulee valehdelleeksi koulukaverilleen asuvansa paremmassa osassa koulualuetta kuin todellisuudessa asuukaan. Senja joutuu tämän alkuvalheen jälkeen valehtelemään monesta muustakin asiasta, kuten ruokavaliostaan, vapaa-ajanvietostaan ja harrastuksistaan. Sarjassa kiteytyi moni sama teema kuin Kosunen ym. toimittamassa *Koulu ja eriarvoisuus* -kirjassa (2024).

Koulu ja eriarvoisuus -kirja keskittyy huono-osaisten alueiden koulujen ja nuorten näkökulmiin. Oma näkökulmani kirjan lukemiseen on ammatillisen

kiinnostuksen lisäksi vanhemman kiinnostus maailmaan, jossa lapset elävät ja kokevat. Kirja on tehty pääasiassa etnografisella otteella eli menemällä mukaan koulun arkeen ja haastatteleamalla nuoria koulussa ja muissa nuorille tyypillisissä paikoissa.

Koulu ja eriarvoisuus -kirja jakaantuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa tarkastellaan koulujen ja kaupungin suhdetta sekä segregaatian eli eriytymisen kehii – koulusegregaatiota, opettajasegregaatiota ja alueesegregaatiota. Toisessa osassa tarkastellaan huono-osaisten alueiden kouluja ja nuoria eli nuorten arkea, hengailupaikkoja, vertais-suhteita, tulevaisuuden toiveita ja oppilaiden osallisuuden kokemuksia. Kolmannessa osassa tarkastellaan koulua aikuisten näkökulmasta eli tarveperustaista rahoitusta, koulujen johtamista ja yhteiskunnallisesti sensitiivistä opettajuutta.

Nuorten ääni esiin

Jo kirjan johdannossa on mukana suoria lainauksia aineistosta. Ilmi tuodaan painotusluokat, alueiden erilainen maine ja yhteiskuntaluokan vaikutus nuorten valintoihin sekä se, miten esimerkiksi maahanmuuttotusta vaikuttaa lasten ja nuorten koulunkäyntiin ja vapa-ajanviettopoihin. Huono-osaisuus liitetään tiettyjen vaatemerkkien puutteeseen ja jopa likaisuuteen.

Kirjan alussa eli toisessa luvussa tuodaan kiinnostavasti ilmi, miten segregatio vaikuttaa niin isojen kaupunkien eli käytännössä pääkaupunkiseudun alueisiin, koulujen eriytymiseen ja opettajien eriytymiseen. Kelpoiset opettajat voivat valita työpaikkansa ja näin toiminnallaan eriyttää kouluja sitä varsinaisesti haluamatta. Toisaalta myös hyväosaisten alueiden kouluilla on vaikeuksia pitää kelpoisia opettajia, sillä asunnot ovat kalliita ja kelpoiset opettajat saavat helposti töitä myös pääkaupunkia halvempien asuinkustannusten kunnista.

Venla Bernelius sitoo artikkelissaan koulutuksen valikointumisen maantieteeseen, oppimistulosten eriytymiseen ja kaupunkikehitykseen. Eri tutkimusten ja arviointien (esim. Hiltunen ym., 2023; Julin & Rautopuro, 2016; Kauppinen & Marjanen, 2020; Ukkola & Metsämuuronen, 2021; Vettenranta ym., 2020; ks. myös Ursin ym., 2021) mukaan lasten äidinkielen ja matematiikan osaaminen on yhteydessä lapsen vanhempien koulutustaustaan. Eri tutkimusten tulosten mukaan kärjistäen voisi sanoa, että lapsen pitäisi osata valita korkeasti koulutettu äiti, jolla on kotona hyllymetreitäin kirjoja, jos lapsi haluaisi tilastollisesti pärjätä muita paremmin koulussa.

Vanhempien koulutustaustat ja tulotasot vaihtelevat paljon myös alueittain. Osassa pääkaupunkiseudun alueista erontekoa teh-

dään myös keskiluokan ja ylempien luokkien välillä eikä vain alempien luokkien ja keskiluokan välillä.

Vaikutukset koulun ulkopuolelta

Toisen osan alussa Riikka Oittinen ja Tiina Luoma kuvaavat neljän nuoren eriytyvää arkea asuinalueen, kouluarjen ja vapaa-ajan viettotapojen näkökulmista. Yksinkertaistaen nuorilla, jotka eivät harrasta tavoitteellisesti mitään tai harrastavat vain harvoin, on enemmän aikaa hengailta asuinalueillaan tai ostoskeskuksissa. Kirjan esimerkkien mukaan he ovat usein maahanmuuttotautaisia tai köyhemmistä sosiaaliluokista. Painotusluokkia käyvät lapset harrastavat usein myös tavoitteellisesti enemmän ja asuvat hyväosaisilla alueilla. Vanhempien koulutus- tai sosioekonominen tausta vaikuttaa myös tähän: vanhemmat voivat valita tai ohjailla lapsiaan painotusluokille, joihin esimerkiksi maahanmuuttotautaiset vanhemmat eivät osaa tai pysty lapsiaan ohjaamaan. Ratkaisu painotusluokkien eriytymiseen olisikin esimerkiksi se, että alakouluikäiset lapset arvottaisiin niille.

Sonja Kosunen ja Heidi Huilla tarkastelevat koulua niiden oletetun tai saavutetun maineen kannalta. Nuoret osaavat hämmästyttävän tarkasti keskustella koulunsa tai lähikoulujen oletetusta maineesta ja siitä, millaisia mielikuvia jotkut koulut herättävät itsessä ja oletetusti muissa. Nuoret osasivat kertoa myös eri koululuokkien välisistä eroista. He hahmottivat, miten esimer-

kiksi painotusluokkia käy omasta viiteryhmästä erilaisia nuoria. Nuoret osaavat kertoa, miten esimerkiksi matemaattis-luonnontieteellisesti painottavien koululuokkien oppilaat eroavat vaikkapa liikuntaluokkien oppilaista.

Marja Peltolan artikkelissa nuoret kertovat suhteestaan muun muassa etnisyyteen ja sen erilaisista ilmentymisistä ja omasta suhteestaan omaan ja toisten etnisyyteen. Heidi Huilla kirjoittaa nuorten tulevaisuuden toiveista ja siitä, miten yhteiskuntaluokka vaikuttaa oman tulevaisuuden suunnittelukykyihin ja -mahdollisuuksiin. Heikoimista asemista tulevien nuorten tulevaisuuden aikajänne on lyhyt sekä urapolut ja tulevaisuus hahmottomattomia. Parempiosaisten nuorten tulevaisuuteen kuuluvat suunnitelmat lukiosta ja professioammattista. Tulevaisuuden odotusten kautta nuoret hahmottavat myös itseään.

Aikuisten ja talouden rooli eriarvoistumisessa

Kirjan kolmannessa osassa koulua tarkastellaan aikuisten ja talouden näkökulmasta. Tarveperustaisella rahoituksella huono-osaisten alueiden kouluihin on voinut ostaa opetusmateriaaleja sekä palkata lisää aikuisia, mutta harvemmin kuitenkaan opettajia. Rehtorit ovat voineet itse päättää, miten he käyttävät tarveperustaisen rahoitusta koulun parhaaksi. Aikuisten näkökulma kouluun on mielenkiintoinen ja tuo opettajan roolin vahvasti esille. Sara Juvo-

nen tuokin esille yhteiskunnallisesti sensitiivisen opettajuuden merkityksen. Opettajalla on iso rooli, sillä hänen toimintansa vaikuttaa useisiin oppilaisiin ja heidän tulevaisuudenuskonsa vahvistamiseen tai nujertamiseen. Opettajasegregaatiolla voikin olla yllättävän laajoja seurauksia monen lapsen elämään.

Kirja sai ajattelemaan, miten paljon kouluissa ja koululuokissa tehdään erotteluja oppilaiden kesken. Jos koululuokka on hyvin homogeeninen oppilaiden sosiaalilta taustoilta, niin erotteluja tehdään muilla tekijöillä. Kirjassa ei käsitelty koululuokkien muita oppilaisiin vaikuttavia tekijöitä, kuten oppilaiden välistä kiusaamista tai neurokirjon lapsia. Olisi kiinnostavaa hahmottaa, onko näillä tekijöillä yhteyksiä yhteiskuntaluokkiin.

Voin suositella kirjaa kaikille koulua tutkiville, kouluissa työskenteleville, opettajankoulutuksessa oleville, koulutuksesta muuten kiinnostuneille sekä vanhemmille. On tärkeää tuoda esille eriarvoisuuden rakenteita ja sitä kautta yrittää purkaa niitä pala kerrallaan. Koulujen eriytyminen tulee tuskin poistumaan, mutta niiden kielteisiä vaikutuksia oppilaisiin ja oppimiseen pitäisi pystyä vähentämään kaikin keinoin. Tehtävä ei ole kuitenkaan helppo, sillä kouluissa ja niiden ympärillä käytävässä keskustelussa tarvitaan tarkan tutkimustiedon lisäksi suvaitsevaisuutta, tukiverkkoja ja kohdennettua rahoitusta. Tai kuten Sori siitä -sarjan Senjan tapauksessa: ystävyyttä, välittämistä ja aitoja kohtaamisia erilaisista taustoista huolimatta. ■

Lähteet

- HILTUNEN, J., AHONEN, A., HIE-
NONEN, N., KAUPPINEN, H.,
KOTILA, J., LEHTOLA, P., LEINO,
K., LINTUVUORI, M., NISSINEN,
K., PUHAKKA, E., SIRÉN, M.,
VAINIKAINEN, M.-P. & VET-
TENRANTA, J. (2023). *PISA
2022 ensituloksia* (opetus- ja
kulttuuriministeriön julkaisu-
ja 2023:49). Opetus- ja kult-
tuuriministeriö. [http://urn.fi/
URN:ISBN:978-952-263-949-3](http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-949-3)
- JULIN, S. & RAUTOPURO, J. (2016).
*Läksyt tekijäänsä neuvovat. Pe-
rusopetuksen matematiikan
oppimistulosten arviointi 9.
vuosiluokalla 2015* (julkaisut
20:2016). Kansallinen koulu-
tuksen arviointikeskus. Haettu
26.11.2024 osoitteesta [https://
karvi.fi/app/uploads/2016/04/
KARVI_2016.pdf](https://karvi.fi/app/uploads/2016/04/KARVI_2016.pdf)
- KAUPPINEN, M. & MARJANEN,
J. (2020). *Millaista on yhdek-
säsluokkalaisten kielellinen
osaaminen? Suomen kielen
ja kirjallisuuden oppimistu-
lokset perusopetuksen päät-
tövaiheessa 2019* (julkaisut
13:2020.). Kansallinen koulu-
tuksen arviointikeskus. Haettu
26.11.2024 osoitteesta [https://
karvi.fi/app/uploads/2020/08/
KARVI_1320.pdf](https://karvi.fi/app/uploads/2020/08/KARVI_1320.pdf)
- RÄSÄNEN, J. (Tuottaja). (2024).
Sori siitä [TV-sarja]. Yle
Lapset.
- UKKOLA, A. & METSÄMUURO-
NEN, J. (2021). *Matematiikan
ja äidinkielen ja kirjallisuuden
osaaminen kolmannen luo-
kan alussa* (julkaisut 20:2021).
Kansallinen koulutuksen arvi-
ointikeskus. Haettu 26.11.2024
osoitteesta [https://www.karvi.
fi/sites/default/files/sites/
default/files/documents/
KARVI_2021.pdf](https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_2021.pdf)
- URSIN, J., HYYTINEN, H. & SIL-
VENNOINEN, K. (Toim.).
(2021). *Korkeakouluopiskeli-
joiden geneeristen taitojen ar-
viointi – Kappas!-hankkeen
tuloksia* (opetus- ja kult-
tuuriministeriön julkaisuja
2021:6). Opetus- ja kulttuu-
riministeriö. [http://urn.fi/
URN:ISBN:978-952-263-892-2](http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-892-2)
- VETTENRANTA, J., HILTUNEN,
J., KOTILA, J., LEHTOLA, P.,
NISSINEN, K., PUHAKKA, E.,
PULKKINEN, J. & STRÖM, A.
(2020). *Perustaidoista vauhtia
koulutielle. Neljännen luo-
kan oppilaiden matematiikan
ja luonnontieteiden osaaminen.
Kansainvälinen TIMSS-tutki-
mus Suomessa*. Koulutuksen
tutkimuslaitos. [http://urn.fi/
URN:ISBN:978-951-39-8473-1](http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8473-1)